

PRVÝ ROČNÍK MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE SLOVAK OPEN SCIENCE FORUM

Mgr. Matej Harvát, PhD.; matej.harvat@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

Koncom novembra minulého roku sa v historických priestoroch barokového Pálffyho paláca v Bratislave uskutočnila prvá slovenská konferencia svojho druhu. Témou podujatia so zastúpením medzinárodných rečníkov bola otvorená veda, čo je problematika, ktorej sa v globálnom akademickom svete, ako aj na Slovensku, prikladá čoraz väčšia dôležitosť.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2024.1.72-74>

Jednodňové podujatie zorganizovali pracovníčky a pracovníci Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) špecializujúci sa na implementáciu postupov otvorenej vedy v slovenskom vedecko-výskumnom prostredí. Konferencia Slovak Open Science Forum sa konala 28. 11. 2023 pod záštitou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ) – prítomných bolo približne 80 účastníkov, pričom ako rečníci sa predstavili prezentujúci z Holandska, Česka, Rakúska, Dánska, Poľska a zo Slovenska. Príspevky, ktoré odzneli počas troch blokov, sa dotýkali tém udržateľného ekosystému otvorenej vedy, inštitucionálnych možností prechodu na otvorenú vedu a obzvlášť publikovania otvoreným prístupom v Slovenskej a Českej republike. Pozornosť sa venovala aj dlhodobému rezonujúcim témam týkajúcim sa hodnotenia vedy a výskumu, novým formám vzdelávania doktorandov a aktuálnym možnostiam podpory pri vzniku komunity dátových kurátorov (data stewardov).

Podujatie otvorili uvítacími príhovormi zástupcovia MŠVVaŠ SR (Róbert Ševčík) a CVTI SR (Daniela Stiel-Podmajerská). V rannom prednáškovom bloku ako prvá vystúpila Vanessa Proudman, riaditeľka koalície akademického publikovania SPARC Europe¹ (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), ktorá vznikla a sídli v Holandsku. Obsažná prezentácia *How SPARC Europe is helping create a stronger, more resilient and more sustainable OC ecosystem* predstavila víziu a aktivity členov SPARC, ktoré smerujú k dosiahnutiu stavu, keď bude otvorený prístup v rámci európskeho výskumu a vzdelávania akceptovaným štandardom. Rečníčka zdôraznila, že cieľom by malo byť – pokiaľ to je možné – zjednotenie politík otvorenej vedy a otvoreného prístupu naprieč európskym akademickým prostredím. Na dosiahnutie tohto cieľa bolo pod gesciou SPARC-u a za účasti Európskej komisie a organizácie Science Europe založené aj medzinárodné konzorcium CoNOSC² (The Council for National Open Science Coordi-

Zdroj: Odbor podpory otvorenej vedy a výskumu CVTI SR

nation), ktorého členmi sú zástupcovia z 26 krajín. Za Slovensko je od minulého roka členom aj CVTI SR. Proudman v prezentácii ďalej zamerala pozornosť na čoraz koordinovanejšie úsilie o dosiahnutie rovnosti (equity) a rozmanitosti (diversity) v rámci otvoreného prístupu. Uviedla tiež rady a koncepčné úvahy o tom, čo pre tento účel môžu urobiť akademické inštitúcie (napr. poskytovanie podpory autorom a editorom lokálnych časopisov či zvyšovanie povedomia o zachovaní si autorských práv a politikách otvoreného licencovania). Prezentácia bola uzatvorená poukazom na viacero iniciatív a platforiem, ktoré napomáhajú udržiavaniu otvorenej infraštruktúry a služieb.

Ďalším prezentujúcim bol Jiří Jiráč z Národnej technickej knihnice v Prahe (NTK), ktorý pôsobí ako vedúci Národného centra pre elektronické informačné zdroje CzechElib³. Jiráč v prezentácii *Transformative agreements in the Czech Republic* referoval o okolnostiach uzatvárania transformačných zmlúv s vydavateľmi vedeckej literatúry. Zmluvy uzatvárajú inštitúcie s vydavateľmi, aby akademickým pracovníkom umožnili publikovanie formou zlatého otvoreného prístupu (Gold Open Access) bez nutnosti individuálneho platenia APC poplatkov (Article Processing Charges) za bezplatné online sprístupnenie ich článkov, a súčasne zmluvy poskytujú aj prístup k predplateným odborným titulom. Takýmto zmluvám umožňujúcim čítanie aj publikovanie v rámci jedného finančného balíka sa preto hovorí „Read and Publish“ transformačné zmluvy. Prezentujúci jednak vysvetlil všeobecné princípy a motivácie transformačných zmlúv, a zároveň upriamil pozornosť publika na situáciu v Českej republike. V NTK sa dosiaľ podarilo uzavrieť 14 transformačných zmlúv, čo predstavuje v rámci európskeho prostredia relatívne priemernú cifru (pre porovnanie, na Slovensku CVTI SR len minulý rok uza-

tvorilo prvé 3 transformačné zmluvy). Rečník okrem iného spomenul zastúpenie konkrétnych vedeckých vydavateľstiev v rámci transformačných zmlúv uzatvorených NTK a na záver zdôraznil niekoľko ponaučení, ku ktorým dospeli počas doby trvania dohôd (napr. je vysoko žiadané, aby univerzity využívajúce možnosti daných zmlúv disponovali špecializovanými administrátormi).

Ranný blok uzatvorila Mária Kadlec Marková z vydavateľstva Springer Nature prezentáciou *Making Research Count! The Transition to Open Access*. V nej ponúkla pohľad do portfólia služieb a propagačných činností týkajúcich sa otvoreného prístupu od tohto popredného vydavateľstva vedeckej literatúry. Okrem dôrazu na celkový nárast otvorených publikačných praktík vo vedeckom svete v prezentácii umožnila bližší pohľad na publikačný proces fungujúci v Springer Nature. Z pohľadu zástupcu dôležitého vydavateľa Kadlec Marková demonštrovala, ako odborné časopisy celkovo umožňujú prepájanie vlastného výskumu s globálnym vedeckým prostredím.

Po prestávke na kávu bola na programe panelová diskusia s názvom *Responsible Research Assessment – Where is it and how to get there?* týkajúca sa čo najadekvátnejšieho hodnotenia vedy a výskumu. Diskusie za pomyselným okrúhlym stolom sa zúčastnili odborníci na aktuálne trendy v problematike evaluácie vedeckej činnosti – Toma Susi (Coalition for Advancing Research Assessment, CoARA⁴), Charlotte Wien (vydavateľstvo Elsevier) a Martin Kanovský (Univerzita Komenského a MŠVVAŠ SR). Panelovú diskusiu zasvätenú moderoval sociológ Miloslav Bahna (Slovenská akadémia vied). Všetci diskutéri sa v prvom rade snažili priblížiť, akými postupmi a celkovým systémovým nastavením je možné v súčasnosti dosiahnuť

Zdroj: Odbor podpory otvorenej vedy a výskumu CVTI SR

spravodlivé a zodpovedné hodnotenie akademickej činnosti. Rečníci fundovanými a zdôvodnenými odpoveďami ukázali, že problematika evaluácie výskumu a produktivity vedcov a vedkýň rozhodne neuviazla na mŕtvom bode, pričom jej budúcnosť smeruje k efektívnejším reformám. Komplexnosť témy však nebolo možné vyčerpať za polhodinový čas vyhradený na debatu, mnohé aspekty preto zostali otvorené. Na diskutérovo ešte bezprostredne nadviazala Jitka Dobbersteinová z CVTI SR, ktorá v svojom príspevku predstavila Národnú stratégiu pre otvorenú vedu Slovenskej republiky⁵, jej víziu a činnosti, ktoré z nej vyplývajú. Uzatvárajúc daný blok prezentácia adekvátne poukázala na narastajúcu potrebu adaptovania princípov a postupov otvorenej vedy (nielen) v strednej Európe a na Slovensku.

Účastníci konferencie mali možnosť pokračovať v rozhovoroch alebo získať nové kontakty počas obednej prestávky. Po nej už bol na pláne záverečný panel venovaný otvorenému vzdelávaniu a licenciám. Ako prvá rečníčka vystúpila Anna Walek (Narodowe centrum nauki, International Association of Technological University Libraries) s prezentáciou *Polish network of Open Science Competence Centers – sharing knowledge and good practices in the data steward's community*. Prezentujúca v prvom rade vyzdvihla dôležitosť sprístupňovania a archivovania otvorených výskumných dát. Na tento účel v poľskom prostredí rozvíjajú inštitucionálne postupy a vzdelávanie vedúce k životaschopnej komunite dátových kurátorov, ktorých úlohou je komplexná agenda spojená s otvorenými dátami generovanými počas výskumu. Walek tiež zdôraznila, že na úrovni Európskej únie v rámci združenia EOSC⁶ (European Open Science Cloud) bola sformovaná pracovná skupina pre výskumné dáta. Na Slovensku európsku iniciatívu EOSC zaštituje⁷ Centrum vedecko-technických informácií SR. Tému otvoreného vzdelávania sa venovala aj Eva Hnátková z NTK v Prahe v príspevku *Open Science Education at doctoral level*. Prednášajúca, ktorá taktiež spolupracuje so združeniami EOSC, CONOSC i COARA, pôsobí ako koordinátorka pre otvorenú vedu na celoná-

rodnej úrovni. V svojej prezentácii predstavila kurz dátového kurátorstva určený doktorandom, vytvorený v rámci európskeho projektu DocEnhance⁸. Všetky vzdelávacie zdroje kurzu sú voľne dostupné, pričom sa dajú poľahky prispôsobiť lokálnym potrebám a integrovať do existujúcich doktorandských programov.

Posledný príspevok *Open Access and Open Licensing* predniesla Gabriela Fišová (CVTI SR) zamerajúc sa na problematiku verejných licencií. Záverečná prezentácia tak vo všeobecnej rovine predstavila jednu z najdiskutovanejších tém spojených s otvorenou vedou a otvoreným prístupom. Okrem úvodu do problematiky verejných licencií boli tiež prezentované tréningové a vzdelávacie aktivity, ktoré v tejto oblasti uskutočnilo a ďalej uskutočňuje CVTI SR. Program konferencie uzatvorila za organizátorský tím vedúca Odboru podpory otvorenej vedy CVTI SR, Jitka Dobbersteinová, ktorá v záverečnom slove zdôraznila význam diskusií o otvorenej vede na lokálnej aj globálnej úrovni. Plodné stretnutie zástupcov a zástupkýň rozmanitých zainteresovaných strán zo sféry akademického publikovania, akým bola aj zatiaľ prvá konferencia Slovak Open Science Forum, dáva nádej, že budúcnosť prinesie ešte o niečo väčšiu mieru otvorenosti pre vedu, a tak aj pre celú spoločnosť.

Prezentácie z podujatia sú otvorene prístupné v repozitári Zenodo na odkaze: <https://zenodo.org/records/10220476>.

POZNÁMKY

¹ <https://sparceurope.org/>

² <https://conosc.org/#page-content>

³ <https://www.czechelib.cz/cs/>

⁴ <https://coara.eu/>

⁵ <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/narodna-strategia-otvorenej-vedy/>

⁶ <https://eosc.eu/>

⁷ <https://eraportal.sk/eraportal/otvoreny-pristup-eosc/europsky-cloud-pre-otvorenu-vedu-eosc/>

⁸ <https://cordis.europa.eu/project/id/872483>